

KAITSTUD DOKTORITÖÖD

17. juunil kaitses Lauri Linask Tartu Ülikoolis semiootika ja kultuuriteooria erialal doktoritöö „Autocommunication in the Semiotic Development of the Child“ („Autokommunikatsioon lapse semiootilises arengus“). Juhendaja oli prof Kalevi Kull (TÜ), oponendid prof Edna Andrews (Duke'i ülikool, Ameerika Ühendriigid) ja emeritprof Barend van Heusden (Groningeni ülikool, Holland).

Töö uurib laste tähendusloomet ja selles aset leidvaid muutusi, mis viivad järkjärgult selleni, et lapsed saavad ümbritseva kultuurilise keskkonna osalisteks. Kultuuri määratletakse sageli inimestele ainuomase tähendusliku nähtusena. Ümbritseva kultuuriruumi mõistmine ei ole inimestele aga kaasa antud, vaid ajas muutuv, tekides ja kujunedes õppimise käigus ning teiste inimestega suheldes. Lapse tähenduslik suhe ümbritseva maailmaga teiseb sedavõrd, kuivõrd temas leiavad aset füüsilised, füsioloogilised, psühholoogilised ja kultuurilised muutused.

Inimestele ainuomased ümbritseva maailma tähenduste loomise viisid on tihedasti seotud kultuuri ja looduse põimumise probleemiga inimestes endis, kus neile eripärane märgiline tähendusloome välja kujuneb. Sealjuures on tähendus ühtaegu väline, ühiskondlik nähtus, kultuuriliselt ühine ja jagatud; teisalt sise-mõistmise ja tõlgendamise tulemus. Semiootikas, aga ka mitmes teises teaduses käsitletakse tähenduslikkust märgilisena.

Asjaolu, et märgid vahendavad inimestevahelist suhtlust ning et neisse on kätkevad inimeste tähenduslik maailm, ühen-

dab semiootikat ja arengupsühholoogiat. Töö kombineerib semiootilisi märgiteooriaid, humanitaarteadustest pärit teksti-analüüsi meetodeid ja arengupsühholoogiast pärit vaatlusi, keskendudes sellistele lapse kõnelistele ja teistele kultuuriliselt tähenduslikele kommunikatiivsetele ja loomingulistele nähtustele, mis pole mõeldud kellelegi teisele, vaid iseendale, ning lapse enese semiootiliseks väljenduseks.

Lõpuks tutvustab väitekiri Juri Lotmani autokommunikatsiooni käsitlust kommunikatsiooniteooria edasiarendusena, sidudes selle Roman Jakobsoni ja Lev Vögotski teooriatega, et selgitada ühe erilise kõnevormi, hällikõne kuju, ehitust ja rolle lapse semiootilises arengus. Umbkaudu 1,5–2-aastastel lastel tuleb hällikõnet ette enne unne suikumist, kui laps arvab, et on omaette. See on iseäralike tunnustega vokaliseeritud kõne, mis pole mõeldud ühelegi konkreetsele kuulajale. Selle kõne iseäralikke tunnuseid on olnud raske selgitada, aga enamik neist tulebki sellest, et see on autokommunikatsioon, mis sarnaneb Vögotski uuritud privaatkõnega. Töös tuuakse Lotmani kultuurilise autokommunikatsiooni käsitlus individuaalse tähendusloome tasandile, kust selle kontseptuaalsed juured pärinevad, toetudes ka Vögotski märgikäsitlusele ning Jakobsoni kõnefunktsioonide eristusele. Hällikõnet kirjeldatakse hierarhiliselt ja analüüsitakse ning selgitatakse selle eripärast, mõnevõrra luulelist ehitust ja mängulist iseloomu. Lapsed reflekteerivad hällikõne toel mõtlemise ja keele üle ning modelleerivad enese jaoks loominguliselt arusaadavat, käsitletavat ja kujutletavat maailma. (<https://hdl.handle.net/10062/98862>)